

Nr 14

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motioner om förbud mot karteller vid val inom riksdagen och kommunala församlingar.

Ärendet

I detta utlåtande behandlas motionerna I: 416 av herrar Rikard Svensson, Nils Magnusson och Wååg samt II: 476 av herrar Fridolfsson i Rödeby, Johansson i Simrishamn och Rask (alla s). Texten är tryckt i första kammaren.

Motionerna åsyftar att karteller inte skall få användas vid val inom riksdagen och kommunala församlingar. *Hemställan* avser »att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om utredning angående valsättet vid val inom riksdagen samt inom landsting, kommunalfullmäktige m. m.» med beaktande av de synpunkter som anförts i motionerna.

Gällande bestämmelser m. m.

Om *val inom riksdagen* stadgas i 75 § riksdagsordningen att dessa, med undantag för val till talmanskonferensen, skall vara proportionella, om två eller flera personer skall utses, och att närmare bestämmelser meddelas i riksdagsstadgan. Denna i sin tur hänvisar i 9 § till lagen om val till riksdagen; 19, 20 och 22 §§ i denna skall äga motsvarande tillämpning. Dessa föreskriver, såvitt här är av betydelse, den s. k. d'Hondtska platsfördelningsregeln, som innebär att ett partis röstetal skall efter platstilldelning delas med antalet vunna platser plus ett (2—3—4 etc).

I samband med att den beslutna partiella författningsreformen, innefattande övergång till enkammarssystem m. m., träder i kraft upphävs de här aktuella paragraferna i vallagen. Motsvarande bestämmelser får därför intas direkt i riksdagsstadgan. Detta har också förutsatts av grundlagberedningen, som framlagt ett utkast till ny riksdagsstadga, vilket fogats som bilaga till propositionen om den partiella författningsreformen (1968: 27, se s. 260 rad 12 ff).

Om *val inom kommunala församlingar* finns bestämmelser i en särskild lag 1955 om proportionellt valsätt vid val inom landsting, kommunalfullmäktige m. m. Denna fastlägger samma ordning som för valen inom riksdagen, d. v. s. d'Hondts regel m. m.

Några särskilda regler om karteller finns inte för de val det här gäller. Sådana kan förekomma i den formen, att olika partier går samman under

en gemensam beteckning. Däremot är det inte möjligt att använda karteller mellan skilda partier med behållande av dessas partibeteckningar, d. v. s. den ordning som tidigare var möjlig för valen till andra kammaren och de kommunala församlingarna. Man kunde då ha tre olika beteckningar samtidigt på en valsedel: kartell-, parti- och fraktionsbeteckning. Detta system avskaffades för andrakammarvalens del 1952 och för kommunalvalens del 1954, i båda fallen genom provisorisk lagstiftning som i övrigt innebar främst att d'Hondts platsfördelningsregel ersattes med den jämkade uddatalsmetoden, med 1,4 som första divisor före mandattilldelning (1,4—3—5 etc.). I fråga om kartellers tillåtlighet gäller alltså detsamma i fråga om val till och inom riksdagen och de kommunala församlingarna: karteller med bibehållande av de ingående partiernas partibeteckningar är inte tillåtna, men partierna får gå samman under en gemensam partibeteckning. Det sistnämnda har förekommit i praktiken, t. ex. vid andrakammarval på Gotland, då folkpartiet och centerpartiet gått fram under en gemensam partibeteckning.

Ändringarna av valsystemet i samband med den partiella författningsreformen berör inte frågan om valkarteller.

Frågor om valteknisk samverkan mellan partier eller om platsfördelningsmetod vid val inom riksdagen och de kommunala församlingarna har inte berörts varken i samband med den provisoriska lagstiftning, som första gången infördes 1952, eller under förarbetena på den partiella författningsreformen och har inte heller aktualiserats på annat sätt inom riksdagen eller i utredningar under senare år.

Beträffande motionärernas motiveringar hänvisas till motionen I: 416.

Utskottet

Läget med avseende på karteller och andra former av teknisk samverkan mellan partier är, som framgått av redogörelsen ovan, i princip detsamma vid val *inom* som vid val *till* riksdagen och de kommunala församlingarna. Karteller i formell mening får inte förekomma; endast en beteckning får utsättas på valsedlarna. Samverkan mellan partier kan emellertid ske genom att dessa går samman under en gemensam partibeteckning.

De förevarande motionerna åsyftar att samgående mellan partier vid val inom riksdagen och de kommunala församlingarna skall förbjudas. Tekniskt skulle detta innebära, inte ett förbud mot karteller, utan ett påbud om skyldighet att gå fram under egen partibeteckning. Utskottet kan inte tillstyrka en lagreglering av denna innebörd utan hemställer,

att riksdagen avslår motionerna I: 416 och II: 476.

Stockholm den 6 mars 1969

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Georg Pettersson (s), Erik Olsson (s), Sveningsson (m), Harald Pettersson (cp), Sörlin (s), Sörenson (fp), Svenungsson (m), Nyquist (s), Norberg (s) och Richardson (fp); samt

från andra kammaren: herrar Larsson i Luttra (cp), Adamsson (s), Nilsson i Östersund (s), Henningsson (s), fru Thunvall (s), herrar Johansson i Trollhättan (s), Boo (cp), Nelander (fp), Werner (m) och Strömberg (fp).